

СИЛАБУС КУРСУ
СОЦІОЛІНГВІСТИКА
2024/2025 н.р.

Ступінь вищої освіти – **перший (бакалаврський)**

Освітня програма: **«Правова журналістика»**

Дні занять:

Консультації: відповідно до встановленого розкладу

Рік навчання: III, Семестр: V

Кількість кредитів: 5. Мова викладання: українська

Керівник курсу – канд. філол. наук, доцент **Блашків Ольга Володимирівна**

Контактна інформація: email: o.blashkiv@wunu.edu.ua

ОПИС ДИСЦИПЛІНИ

Програма вибіркої дисципліни «Соціолінгвістика» має теоретичну спрямованість і націлена на вивчення питань взаємодії мови та суспільства, формування знань про українську мовну дійсність, взаємозв'язки мов, особливості мовних ситуацій, причинно-наслідкові зв'язки між мовою та державою, мовою та ідеологією, мовою і нацією, мовою і політикою, мовою і релігією, соціальну диференціацію української мови, суспільну природу української літературної мови в історії й сьогоденні, формування вміння інтерпретувати навколишню мовну дійсність науковими засобами.

Курс «Соціолінгвістика» займає важливе місце у системі лінгвістичної підготовки майбутніх журналістів, є додатковим у вивченні всіх лінгвістичних дисциплін. Даний курс закладає основи теоретичних знань, сприяє поглибленому вивченню соціальної природи мови, свідомому засвоєнню інших мовознавчих курсів. У теоретичній частині курсу містяться відомості про соціальну лінгвістику як науку, методологію соціолінгвістики, методи вивчення соціальної сутності мови, суспільного її характеру, історичний розвиток мови (зокрема, багатомовність), а також про соціальні й психологічні фактори розвитку мов, що розвивають у студентів вміння класифікувати різноманітні мовні явища, спостерігати й аналізувати факти різних мов, а також формують деякі навички лінгвістичного мислення.

Вивчення соціолінгвістики особливо важливе у наш час, коли вплив соціальних факторів на мову надто помітний і призводить до суттєвих змін у функціонуванні лексичних, словотворчих і граматичних засобів. Навчити студентів бачити нові тенденції у розвитку мови, правильно їх оцінювати і враховувати, аналізуючи мовні фактори в «соціальному контексті», – одне з важливих завдань цього курсу.

Метою викладання навчальної дисципліни «Соціолінгвістика» є формування чіткого уявлення про вплив соціального чинника на функціонування і взаємодію мов, знання про мовне облаштування світу, мовну ситуацію та мовну політику в Україні.

Курс побудовано так, щоби студенти також опанували інформацію про мовне розмаїття світу, проблеми й виклики, які стоять перед мовними спільнотами, ознайомилися зі світовим досвідом мовної політики та мовного менеджменту, осягнули важливість корпусного мовного планування та

прогностичні можливості статусного мовного планування.

Основні цілі та завдання навчального курсу «Соціолінгвістика»:

- актуалізація соціолінгвістичної проблематики, що має безпосередній стосунок до сучасної мовно-культурної ситуації в Україні (мовна ситуація сучасної України й проблема двомовності / багатомовності; мовні контакти, мовна інтерференція та її наслідки для стану й розвитку української мови тощо);

- формування знань у здобувачів журналістської освіти про мовне будівництво у світі та в Україні, вміння встановлювати причинно-наслідкові зв'язки в перебігу мовних ситуацій;

- розкриття змісту теоретичних категорій, заходів і механізмів здійснення мовної політики;

- розвитк практичних навиків аналізу дослідження питань: мова/держава, мова/політика, мова/ідентичність, мова/ідеологія, мова/вік, мова/стать, мова/ соціальний статус.

- формування знань про соціальну диференціацію української мови, суспільну природу української літературної мови, вміння аналізувати різні аспекти взаємодії мови, суспільства і людини.

Формат курсу

Для вивчення навчальної дисципліни «Соціолінгвістика» передбачено аудиторну роботу, виконання самостійної роботи, дослідницького проєкту, проміжних контрольних робіт та підсумкових форм контролю – модульних контрольних та складання іспиту. Засвоєння слухачами основного матеріалу передбачає використання таких форм навчання: 1) лекційні заняття; 2) семінарські заняття, що передбачають практику підготовки медіатекстів; 3) консультації, які проводяться з метою допомоги у виконанні творчих робіт, роз'яснення окремих розділів теоретичного матеріалу, відпрацювання пропущених занять; 4) самостійна робота студента.

СТРУКТУРА КУРСУ

Годин и (лек. / сем.)	Тема	Результати навчання	Завдання
4 / 1	1. Соціолінгвістика як наука і навчальна дисципліна. Предмет та проблематика сучасної соціолінгвістики	<i>Знати:</i> - Мете та завдання курсу. - Об'єкт і предмет соціолінгвістики. - Течії та напрями соціолінгвістичних досліджень (синхронічна і діахронічна соціолінгвістика, макро- і мікросоціолінгвістика, теоретична й експериментальна соціолінгвістика, соціолінгвістика та соціологія мови, прикладна соціолінгвістика). <i>Розуміти:</i> - Статус соціолінгвістики. - Соціолінгвістику як міждисциплінарну науку. - Місце соціолінгвістики серед інших лінгвістичних дисциплін.	Тести, питання

4 / -	<p>2. 2. Історія соціолінгвістичних досліджень</p>	<p><i>Знати:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Витоки соціолінгвістики: Празька школа функціональної лінгвістики (В. Матезіус, Б. Гавренек, Я. Мукаржовский, Р. Якобсон, М. Трубецькой); Французька соціологічна школа ХХ ст. (П. Бурдьє, А. Мейє, Ж. Вандрієс); Американська соціолінгвістична школа (Ф. Боас, Е. Сепір, Л. Блумфільд, Дж. Гамперц, В. Лабов); Японська школа «мовного існування» (М. Токієда). - Історію слов'янської соціолінгвістики: Соціолінгвістика в СРСР I пол. ХХ ст. (А. Селищев, Б. Ларін, О. Баранников, Л. Якубінський Є. Поливанов). «Нове вчення про мову» М. Марра, відхід від соціолінгвістичної проблематики. <p><i>Розуміти:</i> Відновлення соціолінгвістичних досліджень у 60–70-х рр. ХХ ст. Становлення та розвиток української соціолінгвістики.</p>	Кейси
2 / 1	<p>3. Понятійний апарат соціолінгвістики</p>	<p><i>Знати і розуміти:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Мовна спільнота: визначення поняття, поєднання лінгвістичних і соціальних ознак при визначенні поняття. - Визначення поняття «рідна мова». - Рідна мова й суміжні поняття. - Поняття функціонально першої та функціонально другої мови. - Мовний код. - Субкод (підсистема). - Комунікативна ситуація. - Соціально-комунікативна система. - Мовна поведінка. - Стратегії і тактики мовної поведінки. - Мовленнєвий акт. - Комунікативна компетенція. - Соціальний статус і соціальна роль у комунікації. 	Кейси
2 / 1	<p>4. Основні поняття соціолінгвістики: перемикання і змішування кодів, інтерференція</p>	<p><i>Розуміти:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Перемикання кодів залежно від сфери та умов спілкування. - Змішування кодів. - Інтерференцію: визначення, походження терміну. 	Стандартизовані завдання, кейси

		<ul style="list-style-type: none"> - Інтерференцію як один із чинників мовних змін. <i>Знати і використовувати:</i> - Місце кодового перемикання у мовному ланцюгу. - Важливість і значення здатності людини до кодового перемикання. - Передумови виникнення інтерференції. - Фонологічну інтерференцію. - Орфоепічну інтерференцію. - Інтерференцію у граматиці. - Морфеміко-словотвірну та лексичну інтерференцію. 	
2 / 1	5. Основні поняття соціолінгвістики: мовна варіативність, мовна норма, літературна мова	<p><i>Знати і застосовувати:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Мовну норму: визначення поняття, призначення й роль мовної норми. - Основні особливості мовної норми. - Комунікативна доцільність норми. - Літературну мову (стандарт). - Ознаки літературної мови. <p><i>Розуміти:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Мовну варіативність. - Відмінність норми літературної мови від інших підсистем національної мови. - Відмінність літературної мови від мови художніх творів. - Два підходи до визначення поняття «літературна мова» – лінгвістичний і соціологічний. 	кейси
2 / 1	6. Проблема соціальної диференціації мови	<p><i>Вміти аналізувати та застосовувати:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Проблему соціальної диференціації мови в соціолінгвістиці. - Функцію жаргонної лексики в публіцистичному мовленні. <p><i>Знати і розрізняти:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Діалект: походження терміну, його використання у спеціальній літературі та різних наукових традиціях. - Територіальний, або місцевий, діалект як мовний різновид. - Соціальний діалект (соціолект) як відгалуження загальнонародної мови. - Арго. - Жаргон. 	Проблемні завдання, питання

		<ul style="list-style-type: none"> - Сленг. - Молодіжний соціолект: причини виникнення, функціонування, носії, ознаки, лексикофразеологічний склад, взаємодія з іншими підсистемами. <p><i>Розуміти:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Різницю між сленгізмами та вульгаризмами. розширення геолінгвістичної картини світу. 	
2 / 1	7. Мовна ситуація. Білінгвізм і диглосія	<p><i>Вміти аналізувати та розрізняти:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Визначення та походження поняття «диглосія». - Двомовність (білінгвізм) і багатомовність (полілінгвізм). - Три види індивідуального білінгвізму (субординативний, координативний, змішаний). - Переваги й недоліки білінгвізму. - Політичний (лінгвополітичний) аспект білінгвізму в Україні. - Відмінність між диглосією та двомовністю. - Проблеми двомовності в Україні. 	Проблемні завдання, питання
2 / 1	8. Мовна ситуація в Україні	<p><i>Знати і застосовувати:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Закон «Про забезпечення функціонування української мови як державної» 2019 року. - Чинники, що сформували сучасну мовну ситуацію в Україні. - Роль англійської мови в Україні та світі. <p><i>Розуміти:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Недосконалість та проблеми мовної політики в Україні. 	Кейси
2 / -	9. Мовна соціалізація	<p><i>Вміти аналізувати та розуміти:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Початок соціалізації, етапи процесу соціалізації. - Наслідки ізоляції особи від суспільства. - Етапи опанування мовленням. - Соціально різне засвоєння мови. - Рівень володіння мовою у представників різних соціальних груп (гіпотеза мовного дефіциту Б. Бернстайна). - Егоцентричне й соціалізоване мовлення. - Безперервність процесу мовної соціалізації 	Тести, кейси

		індивіда.	
2 / 1	10. Соціальний аспект спілкування	<p><i>Розуміти і аналізувати:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Мовне спілкування в соціально неоднорідному середовищі. - Взаємне пристосування учасників комунікативної ситуації. - Спілкування у звичному та незвичному соціальному середовищі. - Національну й соціальну своєрідність форм мовного етикету (етикетних шаблонів). - Толерантність, її принципи, межі та реалізація засобами мови. - Терпимість. - Володіння індивідом сукупністю соціалізованих норм спілкування. <p><i>Знати:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Вплив соціальних факторів на певні сфери та ситуації спілкування. 	Проблемні завдання, тести
2 / 2	11. Соціокультурний контекст конфліктної комунікації	<p><i>Розуміти і аналізувати:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Соціальні аспекти конфліктної комунікації. - Специфіку спілкування зі «своїм» і «чужим» контактером. - Комунікативну невдачу (провал). - Конфліктну комунікацію. - Конфліктогени. - Способи нейтралізації та запобігання конфліктної комунікації. 	Тести, питання, реферати, завдання
2 / -	12. Методи соціолінгвістичних досліджень: анкетування, інтерв'ю, тест	<p><i>Знати і застосовувати:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Методи збору соціолінгвістичних даних. - Анкетування як метод отримання соціолінгвістичної інформації. - Типи соціолінгвістичних анкет. - Сферу застосування 8 анкетування, базові питання, спрямовані на дослідження функціонування мови. - Основні вимоги до складання соціолінгвістичної анкети. - Специфіку інтерв'ю в соціолінгвістиці. - Методику опитування респондентів. - Тести. - «Фонетичний» текст М. Панова як приклад соціолінгвістичного тестування. 	Тести, питання, реферати, завдання

		<ul style="list-style-type: none"> - Контентаналіз. - Обробку й подання результатів дослідження. 	
2 / 2	13. Дискурс-аналіз у соціологічному дослідженні	<p><i>Знати і застосовувати:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Дискурс-аналіз як провідний принцип комунікативного вивчення мови, що покликаний розвивати здатність видобувати і створювати смисли в комунікації. - Методологію дискурс-аналізу. - Визначальні принципи дискурсивного підходу. З - асадничі підходи до дискурсивного аналізу в лінгвістиці. - Дискурсивний аналіз текстів різних мовленнєвих актів та жанрів мови. - Дискурсивні маркери. 	Тести, питання, реферати, завдання
2 / 2	14. Соціолінгвістика між мовою і правом	<p><i>Вміти аналізувати та застосовувати:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Лінгвоекспертологію та лінгвістичну експертизу. - Юридичні аспекти функціонування мови: умови та причини юридизації мовних одиниць і мовних об'єктів, законодавчі регуляторні механізми. - Лінгвістичну експертологію та лінгвістичну експертизу як прикладні напрями лінгвістичних досліджень. <p><i>Розуміти і аналізувати:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Соціолінгвістику між мовою і правом. - Типи й методи лінгвістичних експертиз. - Мову ворожнечі й законодавче регулювання у сфері публічної комунікації. - Право на мовне довкілля й формування соціогуманітарного простору держави. 	Проблемні завдання, Кейси

ЛІТЕРАТУРА

1. Ажнюк Б. М. Мовна політика: європейські критерії і Україна. *Українське мовознавство*. Вип 1 (49). К., ВПЦ «Київський університет», 2019. С. 9-31
2. Ажнюк Л. В. Право на мовне довкілля з позицій юридичної лінгвістики. *Мовне законодавство і мовна політика: Україна, Європа, світ*. К.: Вид. дім Д. Бураго, 2019. С. 275-295.
3. Биндас О. М. Sociolinguistics : навч.-метод. посіб. для студентів 4 курсу спец. 014 «Середня освіта. Мова і література (англійська)» вищ. навч. закл. ден. та заочн. форм навч. / О. М. Биндас ; Держ. закл. «Луган. нац. ун-т імені Тараса Шевченка». Старобільск-Полтава : ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка», 2020. 113 с. (англ. мовою).

4. Білоконенко Л. А. Українськомовний міжособистісний конфлікт : стилістика, моделі комунікації, запобігання : монографія. 2-е вид., перероб. і допов. Кривий Ріг : Видавництво ФО-П Чернявський Д. О., 2019. 186 с.

5. Масенко Л. Т. Конфлікт мов та ідентичностей у пострадянській Україні К. : ТОВ «Видавництво “КЛІО”», 2020. 176 с.

6. Михальчук О. І. Мовне планування в законодавстві як соціолінгвістична концепція мовно-національних відносин. *Мова і суспільство. Збірник наукових праць*. Львів, 2019. Випуск 10.

7. Мовне законодавство і мовна політика: Україна, Європа, світ (Збірник наукових праць). К.: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2019. 688 с.

8. Linguistic Human Rights: a sociolinguistic Introduction / by Peter L. Patrick; Department of Language. URL: <http://onlinelibrary.wiley.com>.

Законодавчі акти:

9. Закон України Про ратифікацію Європейської хартії регіональних мов або мов меншин (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, N 30, ст.259) <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/802-15#Text> [доступ: 29.12.2021].

10. Закон України Про забезпечення функціонування української мови як державної»(Відомості Верховної Ради (ВВР), 2019, № 21, ст.81) {Закон визнано таким, що відповідає Конституції України (є конституційним), згідно з Рішенням Конституційного Суду №1-р/2021 від 14.07.2021} Стаття 21. Державна мова у сфері освіти <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19#Text> [доступ: 29.12.2021].

ПОЛІТИКА КУРСУ

- Середовище в аудиторії є дружнім, доброзичливим, комфортним, творчим, відкритим до конструктивної критики, спрямованим на самовдосконалення особистості.
- Курс передбачає як індивідуальну роботу, так і роботу в команді.
- **Політика щодо дедлайнів і перескладання.** Для виконання індивідуальних завдань і проведення контрольних заходів встановлюються конкретні терміни. Перескладання модулів відбувається з дозволу дирекції факультету за наявності поважних причин (наприклад, лікарняний). Усі завдання, передбачені програмою, мають бути виконані в зазначений термін.
- **Політика щодо академічної доброчесності.** Використання друкованих і електронних джерел інформації під час контрольних заходів та екзаменів заборонено. Під час роботи над проектом не допустимо порушення академічної доброчесності. Презентації та виступи мають бути авторськими, оригінальними.
- **Політика щодо відвідування.** Якщо студент відсутній на занятті з поважної причини, він/вона презентують виконані завдання під час самостійної підготовки та консультації викладача. За об'єктивних причин (наприклад, карантин, воєнний стан, хвороба, закордонне стажування) навчання може відбуватись в онлайн формі за погодженням із керівником курсу з дозволу дирекції факультету.

ОЦІНЮВАННЯ

Критерії, форми поточного та підсумкового контролю

Підсумковий бал (за 100-бальною шкалою) з дисципліни «Соціолінгвістика» визначається як середньозважена величина, залежно від питомої ваги кожної складової залікового кредиту:

Модуль 1		Модуль 2	Модуль 3
40%	40%	5%	15%
Поточне оцінювання <i>Участь у практичних заняттях (1-14) та оцінювання рівня виконання практичних завдань.</i>	Модульний контроль 1 <i>тестування</i>	Тренінг	Самостійна робота <i>Опрацювання тем 1-14</i>

Шкала оцінювання

Підсумковий бал	Оцінка за традиційною шкалою
	залік
90-100	зараховано
89-70	
60-69	
26-59	не зараховано
1-25	